

Språkspalten

Innlegg på inntil 400 ord om medisinsk terminologi og om språk generelt samt tips til spalten sendes tidsskriftet@legeforeningen.no

Laurents Hallager – lege og språkmann

I 1779 ble Bergens kommunale sykehus oppført. Først 27 år etter åpningen fikk sykehuset sin første overlege. Det var Laurents Hallager (1777–1825). Imidlertid er det ikke som lege, men som språkmann han huskes i dag.

Ved folketellingen i 1801 fantes det bare 11 personer ved navn Hallager i Norge. Den opprinnelig danske familien hadde slått seg ned i Bergen, der faren Nils var skoleholder. Av folketellingen fremgår det at alle de fem sønnene gikk på skole eller studerte i København. Laurents, eldstesønnen, var medisinstudent, tok eksamen i 1804 og disputerte året etter på et arbeid om morkaken. Han opplyste i forordet at avhandlingen ikke bygger på kliniske studier, men det han legger frem er «et sammendrag av det som andre lærde har offentliggjort om placenta» (1). Han drog så straks hjem og arbeidet resten av sitt liv som lege i Bergen. Her var han lege ved «Byens almindelige Syge- og Manufakturhus, samt ved Korskirkenes Fattigskole» (2). Men det var ikke som lege han skulle

sette spor etter seg. Han er først og fremst kjent som språkmann.

Ordboken

I studietiden gav Hallager ut en norsk ordbok. *Norsk Ordsamling* ble trykt i 1802 og var den første store norske dialektordboken. Hallager bygde på egne innsamlinger på Vestlandet og på tilgjengelige eldre samlinger, både trykte og utrykte. Ordboken inneholder 6 000–7 000 ord, om lag dobbelt så mange som de største tidligere samlingene. Han skal ha samlet om lag 1 000 av ordene selv. Ordboken var standardverket på feltet frem til omkring 1850. I dag har Hallagers verk kun historisk interesse. Det ble en parentes pga. Ivar Aasens store ordbøker. Aasen (1813–96) var imidlertid selv sterkt inspirert av Hallager (3).

Ordbokens fulle tittel var *Norsk Ordsamling eller Prøve af Norske Ord og Talemaader. Tilligemed Et Anhang indeholdende endeel Viser, som ere skrevne i det norske Bondesprog*. Den spilte en viktig rolle ikke bare for Ivar Aasen og Henrik Wergeland, men også for norsk språklig bevisstgjøring og nasjonsbygging i første halvdel av 1800-tallet. Det var den første trykte dialektordboken som systematisk prøvde å dekke hele landet, med materiale fra ulike dialektområder.

Språkmannen

Nå er *Norsk Ordsamling* utgitt på nytt med en interessant innledning ved professor Lars S. Vikør (4). Ordboken skal etter hvert også gjøres allment tilgjengelig og søkbar som elektronisk tekst.

Man tror at Hallager laget boken i 1800 da han hadde et halvt års pause i medisinstudiene. Vikør påpeker at ordsamlingen er et svært imponerende verk til å være laget på så kort tid. Få leksikografer har prestert noe liknende. Samtidig blir manglene og svakhetene lettere å forklare. Hallager var selv klar over mange av disse, og han skal ha ønsket å arbeide videre med stoffet når han var tilbake i Bergen. Det ble det dessverre aldri noe av.

Hallagers ordbok har fått mange godord fra filologer. Didrik Arup Seip skrev at Hallagers arbeid er godt for sin tid, men ujevnt: «Til trods for sine gode kundskaper kan han prestere f. eks. *kjæme for komme*»

(5). Man kan undres over hvor Hallager har fått disse gode kunnskapene. Gustav Indrebø vurderte det slik: «der lyser eit ljost umdøme ut or det han skriv. Og der er friskare sving og større vidd yver arbeidet hans enn yver noko som hadde kome fram fyrr um norsk mål» (6).

Kan leserne hjelpe?

Dessverre er lite kjent om både Hallagers liv og virke. Han døde ugift i 1825, bare 47 år gammel, «af Indigestion» (?).

Over 20 år etter sin død ble han strengt bedømt. D.C. Danielssen (1815–94) skrev i 1848 at sykehuset i Hallagers tid var «et Rædselssted for alle dem, der var ulykkelige nok til at maatte tyte did». Danielssen mente at «Sygestuerne vare smaae, lave og smudsige, Inventariet mangelfuldt og uhen-sigtsmæssigt, de allernødvendigste Apparater savnedes, Økonomien dreves planløs og ødsel, og de aarlige Udgifter stode i et skjærende Misforhold til Sygeantallet». Alt dette skyldtes, ifølge Danielssen, at «de dengang fungerende Læger vare usikkede til Hospitalsbestyrere» (7).

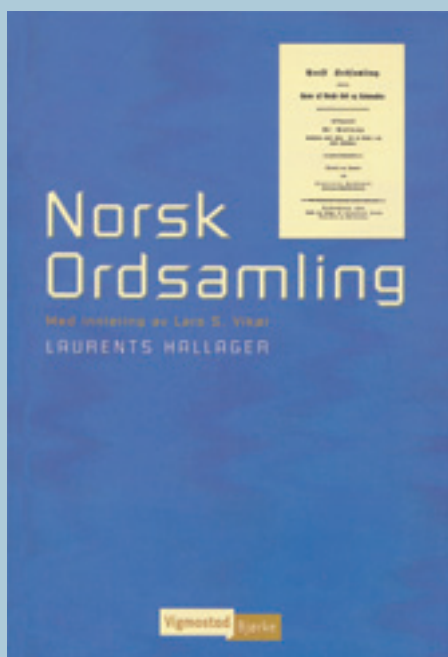
Dersom noen av Tidsskriftets lesere har opplysninger om Laurents Hallager, vil vi gjerne høre om det.

Erlend Hem

erlend.hem@medisin.uio.no
Tidsskriftet

Litteratur

1. Bondevik J. Laurents Hallager. I: Arntzen JG, red. Norsk biografisk leksikon. Bd. 3. Oslo: Kunnskapsforlaget, 2003: 486.
2. Larsen Ø, red. Norges leger. Bd. 2. Oslo: Den norske lægeforening, 1996: 441.
3. Walton SJ. Ivar Aasens kropp. Oslo: Samlaget, 1996.
4. Hallager L. Norsk Ordsamling. Bergen: Vigmostad & Bjørke, 2004.
5. Seip DA. Laurents Hallager. I: Bull E, Krogvig A, Gran G, red. Norsk biografisk leksikon. Bd. 5. Oslo: Aschehoug, 1931: 260–1.
6. Indrebø G. Norsk målsoga. Bergen: John Grieg, 1951: 346.
7. Madsen ST, Sollied O. Medisinsk liv i Bergen: festskrift i anledning av 100 års jubileet for Det Medisinske Selskap i Bergen. Bergen: Selskapet, 1931: 75.

Norsk Ordsamling av legen Laurents Hallager er utgitt på nytt. Den kom første gang i 1802 og er ikke blitt trykt opp igjen før nå. Faksimile av for-siden